

Sygn. akt V KK 228/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 5 lipca 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Włodzimierz Wróbel (przewodniczący)

SSN Andrzej Stępka (sprawozdawca)

SSN Eugeniusz Wildowicz

Protokolant Katarzyna Wełpa

w sprawie N.A. i T.A.

skazanych z art. 158 § 1 k.k.,

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu w dniu 5 lipca 2018 r.

kasacji, wniesionej przez Ministra Sprawiedliwości-Prokuratora Generalnego na korzyść skazanych (PK IV Ksk[...]2017),

od wyroku Sądu Okręgowego w [...]

z dnia 27 października 2017 r., sygn. akt VII Ka .../17,

zmieniającego wyrok Sądu Rejonowego w [...]

z dnia 10 lutego 2017 r., sygn. akt II K .../15,

uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi Okręgowemu w [...] do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym.

UZASADNIENIE

N.A. i T.A. zostały oskarżone o to, że w dniu 17 sierpnia 2013 r. na klatce schodowej budynku nr 75 w L., działając wspólnie i w porozumieniu, poprzez szarpanie za włosy, drapanie po rękach, przewrócenie na podłogę i kopnięcie w

pośladek, dokonały pobicia A.L., w wyniku czego doznała ona obrażeń w postaci licznych zadrapań skóry rąk, zaczerwienienia skóry głowy i krwiaka pośladka prawego, a powyższe obrażenia spowodowały u pokrzywdzonej naruszenie czynności narządów ciała i rozstrój zdrowia na czas nie dłużej niż siedem dni w rozumieniu art. 157 § 2 k.k. – to jest, oskarżono je o czyn z art. 158 § 1 k.k.

Sąd Rejonowy w [...] wyrokiem z dnia 10 lutego 2017 r., w sprawie o sygn. akt II K .../15, uznał obie oskarżone za winne popełnienia zarzucanego im czynu, stanowiącego występki z art. 158 § 1 k.k. i na podstawie tego przepisu w zw. z art. 37a k.k. wymierzył im kary po 75 stawek dziennych grzywny, ustalając wysokość jednej stawki dziennej na kwotę 10 zł.

Apelacje od tego wyroku wywiedli obrońcy obu oskarżonych, którzy podnieśli zarzuty obrazy przepisów postępowania mającej wpływ na treść orzeczenia, a mianowicie art. 7 k.p.k., art. 4 k.p.k. i art. 410 k.p.k. oraz błędu w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę wyroku, mającego wpływ na jego treść.

Po rozpoznaniu wniesionych apelacji Sąd Okręgowy w [...] wyrokiem z dnia 27 października 2017 r., w sprawie VII Ka .../17, zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że przyjął, iż przypisane oskarżonym pobicie narażało pokrzywdzoną A. L. na bezpośrednie niebezpieczeństwo skutku określonego w art. 157 § 1 k.k. – a w pozostałej części wyrok utrzymał w mocy.

Wyrok Sądu odwoławczego na korzyść skazanych N.A. i T.A., zaskarżył kasacją Minister Sprawiedliwości - Prokurator Generalny. Na podstawie art. 523 § 1 k.p.k. oraz art. 526 § 1 k.p.k. i art. 537 § 1 i 2 k.p.k. zarzucił rażące i mające istotny wpływ na treść wyroku naruszenie przepisu prawa procesowego, a mianowicie art. 434 § 1 k.p.k., polegające na zmianie na niekorzyść oskarżonych orzeczenia i uzupełnieniu opisu czynu w wyroku Sądu I instancji przez dodanie brakującego ustawowego znamienia i przyjęcie, że przypisane obu oskarżonym pobicie narażało pokrzywdzoną na bezpośrednie niebezpieczeństwo skutku określonego w art 157 § 1 k.k., pomimo braku środka zaskarżenia wniesionego na niekorzyść oskarżonych i wynikającego stąd ustawowego zakazu pogarszania w postępowaniu odwoławczym sytuacji oskarżonych w jakimkolwiek zakresie.

W konkluzji Minister Sprawiedliwości - Prokurator Generalny wniósł o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym Sądowi Okręgowemu w [...].

Sąd Najwyższy zważył co następuje.

Kasacja jest zasadna w stopniu oczywistym. Dodać przy tym należy, że z uwagi na treść art. 535 § 5 k.p.k. należało rozpoznać ją na posiedzeniu bez udziału stron, gdyż zachodziły podstawy do jej uwzględnienia w całości. Słusznie wskazuje skarżący, że w sprawie doszło do rażącego naruszenia art. 434 § 1 pkt 1 k.p.k. przez Sąd odwoławczy. Porównanie sentencji wyroków orzekających w sprawie Sądów wskazuje, że Sąd odwoławczy orzekł na niekorzyść oskarżonych, pomimo braku środka odwoławczego wniesionego na ich niekorzyść. Nie ulega wątpliwości, że uchybienie to miało wpływ na treść zaskarżonego orzeczenia.

Do znamion ustawowych przestępstwa określonego w art. 158 § 1 k.k. należy nie tylko „wzięcie udziału w pobiciu”, ale również narażenie pokrzywdzonego na uszczerbek na zdrowiu w rozumieniu art. 157 § 1 k.k., lub narażenie go na dalej idące niebezpieczeństwo, tj. uszczerbku wskazanego w art. 156 § 1 k.k. lub nawet utraty życia. Występek z art. 158 § 1 k.k. ma więc charakter materialny i w rezultacie do przypisania sprawcy popełnienia tego przestępstwa wymagane jest ustalenie nie tylko udziału oskarżonego w pobiciu, lecz także tej okoliczności, że pobicie miało niebezpieczny charakter, który powodował stan realnego, bezpośredniego zagrożenia wystąpieniem skutków wymienionych w tym przepisie. Przestępstwo to jest więc typowym przestępstwem konkretnego narażenia na niebezpieczeństwo. Nie jest obojętne dla odpowiedzialności karnej sprawców, jaki stopień niebezpieczeństwa dla zdrowia czy też dla życia został spowodowany w wyniku pobicia (lub bójki) określonego w art. 158 § 1 k.k. Dlatego stopień niebezpieczeństwa pobicia (lub bójki) winien być prawidłowo ustalony – i zgodnie z art. 413 § 2 pkt 1 k.p.k. - dokładnie określony w wyroku (*por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 7 marca 2014 r., V KK 276/13, Prok. i Pr.- wkł. 2014, Nr 6, poz. 4; z dnia 7 stycznia 2008 r., IV KK 342/07, Prok. i Pr.- wkł. 2008, Nr 11, poz. 5; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 września 2007 r., I KZP 30/07, OSNKW 2007, z. 11, poz. 79*). W konsekwencji, nie każdy przypadek faktycznego

„pobicia” w ujęciu potocznym, będzie stanowił czyn zabroniony określony w art. 158 § 1 k.k. jako występpek „pobicia”.

Z sentencji wyroku Sądu I instancji z dnia 10 lutego 2017 r. wynika, że opis czynu przypisanego obu oskarżonym, pomimo zakwalifikowania go jako występkę z art. 158 § 1 k.k., nie zawierał kompletu ustawowych znamion, pozwalającego na uznanie go za czyn zabroniony określony w tym przepisie. Sąd nie wskazał bowiem, że czynności sprawcze podjęte przez obie oskarżone narażały pokrzywdzoną A.L. na bezpośrednie niebezpieczeństwo nastąpienia skutku określonego w art. 157 § 1 k.k. Brak ten zauważył Sąd Okręgowy, który po rozpoznaniu obu apelacji wniesionych na korzyść oskarżonych, zmienił zaskarżony wyrok przyjmując dodatkowo, iż przypisane oskarżonym pobicie narażało pokrzywdzoną na bezpośrednie niebezpieczeństwo nastąpienia właśnie takiego skutku.

Należy jednak stwierdzić, iż zabieg ten poprzez dodanie brakującego znamienia przypisanego przestępstwa, doprowadził w rezultacie do wydania wyroku surowszego, niż wyrok wydany przez Sąd I instancji i zaskarżony wyłącznie na korzyść oskarżonych. Opis czynu przyjęty przez Sąd Rejonowy, w ogóle nie zawierał konkretyzacji znamienia „narażenia”, niezbędnego przecież dla wypełnienia znamion przestępstwa pobicia. W uzasadnieniu wyroku Sąd ten wprawdzie omówił *in abstracto* to znamię określone w art. 158 § 1 k.k., jednak nie przełożył go na przedmiotową sytuację faktyczną. Przyjął jedynie - *„W ocenie Sądu N.A. i T.A. swoim zachowaniem wypełniły znamiona czynu z art. 158 § 1 k.k. T.A. jako pierwsza zaatakowała A.L. łapiąc ją z tyłu głowy za włosy, a następnie gdy pokrzywdzona próbowała uciec, pojawiła się N.A., która wspólnie z matką atakowała A.L., szarpiąc ją za włosy, drapiąc po rękach, przewracając na ziemię i kopiąc w pośladek. W ocenie Sądu, obie oskarżone jako osoby dorosłe i w pełni poczytalne z pewnością zdawały sobie sprawę z charakteru popełnionego przez siebie czynu i miały możliwość pokierowania swoim postępowaniem. W ocenie Sądu T.A. i N.A. działały umyślnie, a swoim zachowaniem narażyły pokrzywdzoną na powstanie skutków o jakich mowa w art. 158 k.k.”*. Skoro więc Sąd Rejonowy nie ustalił, czy w rozpoznawanym stanie faktycznym skutek, o jakim mowa w art. 158 § 1 k.k., rzeczywiście wystąpił, to również Sąd odwoławczy nie był uprawniony

do tego rodzaju ustaleń. Tymczasem Sąd ten przyjął: „*przypisane oskarżonym czynności sprawcze, jakie podejmowały względem pokrzywdzonej, w szczególności przewrócenie pokrzywdzonej na podłogę (klatka schodowa w budynku) bez wątplenia narażały pokrzywdzoną na bezpośrednie niebezpieczeństwo powstania skutku określonego w art. 157 § 1 k.k., tj. tzw. średnich obrażeń ciała (ale nie utraty życia, czy skutku określonego w art. 156 § 1 k.k. tzw. ciężkiego uszczerbku na zdrowiu)*” (s. 10 uzasadnienia). Jednocześnie, chociaż Sąd Okręgowy zauważył, że nie wniesiono środka odwoławczego na niekorzyść, to jego zdaniem, „*W żadnym zaś razie postępując w ten sposób, Sąd ad quem nie naruszył wynikającej z treści art. 434 k.p.k. zasady reformationis in peius, gdyż nie orzekł na niekorzyść oskarżonych*”.

Tego stanowiska Sądu odwoławczego nie sposób zaakceptować. Zgodnie z treścią art. 434 § 1 pkt 1 k.p.k., sąd odwoławczy może orzec na niekorzyść oskarżonego jedynie wtedy, gdy wniesiono na jego niekorzyść środek odwoławczy. Zastosowanie zakazu *reformationis in peius* oznacza, że w przypadku braku środka odwoławczego na niekorzyść oskarżonego, jego sytuacja w postępowaniu odwoławczym nie może ulec pogorszeniu w jakimkolwiek zakresie: nie tylko w zakresie sprawstwa, wymiaru kary, środków karnych, czy też kwalifikacji prawnej, ale również ustaleń faktycznych. Sąd odwoławczy nie może dokonać żadnych posunięć powodujących, a nawet mogących powodować negatywne skutki w sytuacji prawnej oskarżonego (*por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 marca 2017 r., II KK 10/17, Prok. i Pr. – wkł. 2017, Nr 5, poz. 12*). W rezultacie więc nie może ulegać wątpliwości, że uzupełniając opis czynu przypisanego obu oskarżonym o znamię narażenia pokrzywdzonej na bezpośrednie niebezpieczeństwo wystąpienia skutku określonego w art. 157 § 1 k.k., Sąd odwoławczy w istocie rzeczy orzekł na ich niekorzyść.

Należy więc wyrazić stanowisko, że zmiana, jakiej dokonał Sąd odwoławczy – wbrew wyrażonemu przez ten Sąd pogładowi – nie polegała jedynie na doprecyzowaniu tego, co już zostało ustalone przez Sąd I instancji, skoro Sąd Rejonowy wystąpienia skutku przyjętego w postępowaniu odwoławczym w ogóle nie ustalił. W tej sytuacji przyjęcie przez Sąd II instancji jako znamienia narażenia pokrzywdzonej na bezpośrednie niebezpieczeństwo wystąpienia skutku

określonego w art. 157 § 1 k.k., było już własnym i samodzielny ustalaniem tego Sądu, które poczynione zostało na niekorzyść obu oskarżonych wbrew kierunkowi zaskarżenia nieprawomocnego wyroku. Jest więc rzeczą oczywistą, że zmiana ta nastąpiła z rażącym i mającym istotny wpływ na treść zaskarżonego wyroku naruszeniem art. 434 § 1 k.p.k. Należy podkreślić, że niebezpieczeństwo nastąpienia skutku określonego w art. 157 § 1 k.k. materializuje się w sposób oczywisty w sytuacji, gdy w wyniku pobicia został rzeczywiście spowodowany skutek w postaci obrażeń ciała opisanych w art. 157 § 1 k.k. W niniejszej sprawie jednak pokrzywdzona doznała obrażeń, które spowodowały naruszenie czynności narządów ciała i rozstrój zdrowia na czas nie dłuższy niż siedem dni w rozumieniu art. 157 § 2 k.k. Jest rzeczą jasną, że sprawca może popełnić przestępstwo z art. 158 § 1 k.k. w sytuacji, gdy jego działanie doprowadziło do skutku określonego w art. 157 § 2 k.k., o ile zostanie wykazane, iż zachowanie to narażało pokrzywdzonego na bezpośrednie niebezpieczeństwo nastąpienia skutku z art. 157 § 1 k.k. A zatem nieuprawnione jest stanowisko Sądu odwoławczego, iż „*zmieniając opis przypisanego oskarżonym czynu (...), jedynie doprecyzował, to co już stanowiło jego zawartość semantyczną i co de facto zostało ustalone w procesie*”.

Opis czynu zawarty w wyroku (art. 413 § 2 pkt 1 k.p.k.) musi odpowiadać kompletnie ustawowym znamion czynu zabronionego, albowiem odpowiedzialności karnej podlega tylko ten, kto popełnia czyn zabroniony (*nullum crimen nullum poena sine lege scripta*). Wszystkie znamiona powinny zaś znajdować wyraz w sentencji wyroku skazującego sądu I instancji. Opis czynu musi zawierać te określenia, które od strony leksykalnej są tożsame znaczeniowo ze słowami, zwrotami opisującymi znamiona czynu zabronionego. Jednak w przypadku, gdy opis taki nie zawiera określeń, które kompletują typ czynu zabronionego, przy braku apelacji na niekorzyść, nie jest możliwe dokonanie przez sąd *ad quem* jakiegokolwiek korekty w tym zakresie (*por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 października 2016 r., II KK 273/16, Lex nr 2160134*).

Na marginesie argumentów dotyczących zarzutu przedstawionego w kasacji należy także wskazać, że w związku z zakazem *reformationis in peius*, również w ponownym rozpoznaniu sprawy przed Sądem Okręgowym, nie będzie możliwe ani „dookreślenie” opisu czynu przez ten Sąd co do znamienia „narażenia

na niebezpieczeństwo”, ani też przekazanie w tym celu sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji. Rozważy jednak Sąd możliwość ewentualnego przyjęcia, iż zarzucany oskarżonym czyn mieszczący się w granicach skargi, jaką jest akt oskarżenia, wypełnia znamiona innego występku – np. z art. 157 § 2 k.k. Warunkiem przypisania przez sąd *ad quem* innego czynu, aniżeli przyjął sąd *a quo*, nie jest zawsze zaskarżenie jego wyroku na niekorzyść oskarżonego. Inaczej mówiąc, sąd odwoławczy mimo braku apelacji na niekorzyść, może skazać go za inny czyn, jeżeli mieści się w granicach oskarżenia, a orzeczenie nie będzie surowsze od wydanego przez Sąd I instancji (*por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 marca 2017 r., IV KK 345/16, Lex nr 2242373*).

W rezultacie więc należało stwierdzić, że orzeczenie zaskarżone niniejszą kasacją zostało wydane z rażąco obrazą przepisu prawa procesowego, a to art. 434 § 1 k.p.k. Zmiana wyroku przez uzupełnienie opisu czynu o niezbędne ustawowe znamię określone w art. 158 § 1 k.k. w sytuacji niezaskarżenia orzeczenia na niekorzyść oskarżonych, stanowiło rażące naruszenie tego przepisu, co z kolei miało w sposób oczywisty istotny wpływ na treść zapadłego wyroku.

Z tych powodów Sąd Najwyższy uchylił zaskarżony kasacją wyrok Sądu Okręgowego w [...] i przekazał sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania w postępowaniu odwoławczym.

kc